

ГРАЖДАНСКО-ПРАВНИ АСПЕКТИ НА МИГРАЦИЯТА

Антония Стефанова Стрешкова

Адвокатска колегия, гр. Стара Загора

CIVIL LAW ASPECTS OF MIGRATION

Antoniya Stefanova Streshkova

Резюме: В статията се разглежда миграцията, като движение на хора от една държава в друга в светлината на гражданско-правните отношения, които установяват мигрантите. Разглеждат се някои видове миграция през призмата на гражданското право. Специално място е отделено на аспектите на гражданските правоотношения, в които влизат чужденците, подчинявайки се на законодателството на Република България за времето, докато пребивават на нейната територия. Гражданско-правните аспекти на миграцията, посочени в настоящото изложение са само част от тези, които биха могли да бъдат разгледани и анализирани при един по-задълбочен анализ на темата, имайки предвид взаимоотношенията, които мигрантите установяват, попадайки на територията на чужда държава от една страна и нейното законодателство от друга.

Ключови думи: миграция, мигрант, чуждестранно лице, чужденец, граждански отношения.

Abstract: The article reveals migration as a movement of people from one country to another in the aspect of civil law. Different types of migration are presented. There is a special part of the aspects of civil law topics concerning foreigners when they obey the legislation of Republic of Bulgaria. The article focuses only on civil law topics which could be an object of serious analysis.

Key words: migration, foreigner, civil law

В днешния глобализиран свят хората се движат постоянно. Миграцията разрушава традиционните разлики между културите, етническите групи и езиците и допринася за разнообразието, културното и икономическо богатство. Много хора възприемат миграцията като предизвикателство или дори като заплаха. Тя е предизвикателство за механизмите на правните системи на всички държави, тъй като съвременните средства за придвижване правят все по-лесно и достъпно придвижването на хора от едно място на друго.

При свободното движение на хората се внася промяна и в обществените отношения, регулирано от местното законодателство на всяка една държава.

Формите на миграция могат да бъдат разграничени според различни фактори, например мотивите, правния статут на засегнатите или продължителността.

Някои най-общо използвани категории мигранти са:

Мигранти за временна заетост

Мигранти с големи умения и бизнес мигранти: професионалисти, които се местят в рамките на международните пазари на транснационалните корпорации и международни организации.

Нередовни (или без документи, незаконни) мигранти

Принудителни мигранти: бежанци, търсещи център за бежанци, или хора, които са принудени да се преместят в резултат на външни фактори, например въоръжени конфликти или екологични бедствия

Членове на семейства: които се присъединяват към техни близки роднини, които вече са мигрирали

Завърнали се мигранти: хора, които се завръщат в техните държави на произход след като са прекарвали период в друга държава

Бежанците, търсещите център за бежанци и вътрешно разселените лица са защитени от националното законодателство.

Бежанец „е лице, което не може или не желае да се върне в своята държава на произход, поради основателен страх от преследване заради раса, религия, националност, членство в определена социална група или политически възглед.“⁴⁵

Търсещите убежище са „хората, които търсят международна защита и за чиито искания за издаване на официален статут на бежанци все още не е взето решение.“⁴⁶

Вътрешно разселени лица (ВРЛ) са хората, „които са били принудени или задължени да избягат или да напуснат домовете си или мястото си на обичайно пребиваване главно в резултат на или за да избегнат ефектите от въоръжен конфликт, ситуации на масово насилие, нарушения на правата на човека или природни или предизвикани от човека бедствия, и които не са преминали международно призната държавна граница.“

Съществува още една група, чиито членове срещат подобни проблеми и нарушения на човешките права, въпреки че може изобщо да не са променили местожителството си: хората без гражданство. Това са хора, които не се считат за граждани на нито една държава; следователно, те не могат да се възползват от правата, които важат само за гражданите. Съществуват различни причини, поради които някой може да стане човек без гражданство, включително разпадане на държави като например Съветския съюз или Югославия, или създаване на нови държави в резултат на деколонизация. Според прогнозите, по света има около 12 милиона души без гражданство.

Горепосоченото изброяване на причините за миграцията не е изчерпателно. Те могат да бъдат и други. Във връзка с тези процеси навсякъде, включително и в България възниква необходимостта правната система на съответната държава да отговори на промените, които настъпват в обществените отношения в резултат на движението на хора, независимо поради каква причина се придвижват те.

Гражданско правните аспекти на миграцията се обосновават от системата на гражданското право, която включва търговско право, облигационното право, вещното право, авторското право, семейното и наследственото право.

Гражданско-правните отношения, наред с административните са тези, които най-напред установява всеки един чужд гражданин, попадайки на територията на чужда държава или завръщайки се в своята.

В настоящото изложение ще бъдат разгледани тези аспекти на миграцията отнасящи се до някои видове облигационни отношения, отношения, породени при защитата на авторското право и наследственото право.

Според чл. 13 от Всеобщата декларация за правата на човека /приета на 10.12.1948 г. от Общото събрание на ООН/ „Всеки човек има право свободно да се придвижва и да избира своето местожителство в пределите на всяка държава. Всеки човек има право да напусне всяка страна, включително и своята, и да се връща в страната си“.

Това право на свободно придвижване е инкорпорирано в много вътрешни нормативни актове на отделни държави и скрепено с допълнителна защита, като и развито и допълнено с други права, които хората, придвижвайки се свободно могат да ползват.

В България в областта на законната миграция през 2016 и 2017 година се направиха значителни законови промени за пълно унифициране на законодателството ни с европейското и за подобряване на изпълнението на политиките за трудовата миграция и мобилност. Приет бе Закона за трудовата миграция и трудовата мобилност, както и правилник за прилагането му. С приемането на закона се направи кодификация на действащата нормативна уредба в областта на трудовата миграция и трудовата мобилност, която бе разпокъсана в различни по характер нормативни актове. Със ЗТМТМ се урежда регулирането на достъпа до пазара на труда на работници-граждани на трети държави, включително извършването на дейност на свободна практика; осъществяването на правото на свободно движение в Република България на работници-граждани на друга държава-членка на Европейския съюз, на държава - страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, или на Конфедерация Швейцария; заетостта на български граждани при свободното им движение в рамките на Европейския съюз и Европейското икономическо пространство и двустранното регулиране на заетостта с трети държави – както на български граждани на тяхна територия, така и на техни граждани в Република България.

Всеки човек, установявайки се в чужда държава и пребивавайки законно или не там е подчинен на правната ѝ система и следва да спазва и се съобразява с установените правила и норми.

Според чл. 26 и чл. 27 от Конституцията на Република България:

„Гражданите на Република България, където и да се намират, имат всички права и задължения по тази Конституция.

Ал. 2 Чужденците, които пребивават в Република България, имат всички права и задължения по тази Конституция с изключение на правата и задълженията, за които Конституцията и законите изискват българско гражданство.

Чл. 27. Ал. 1 Чужденците, които пребивават в страната на законно основание, не могат да бъдат изгонвани от нея или предавани на друга държава против тяхната воля, освен при условията и по реда, определени със закон.

Ал. 2 Република България дава убежище на чужденци, преследвани заради техните убеждения или дейност в защита на международно признати права и свободи.

Според чл. 3 от Закона за чужденците в Република България „Чужденците в Република България имат всички права и задължения според българските закони и ратифицираните международни договори, по които Република България е страна, с изключение на тези, за които се изисква българско гражданство“.

Влизайки и оставяйки на територията на Република България чужденците влизат в различен по вид взаимоотношения, целящи да задоволят техните нужди и потребности на хора – от храна, подслон, ползване на различни по вид комунално-битови, транспортни, комуникационни и други услуги.

Този вид обществени отношения, страна, по които стават чужденците се регулират от посочените, по-горе, клонове на гражданското право. На всяко чуждестранно лице се налага да установи облигационни отношения, което в много случаи става неформално. Сключването на договор за ползване на определена услуга не се нуждае от спазването на писмена форма за неговата действителност, а става посредством конклюдентни действия – с ползването на услугата.

В случай, че чужденецът-мигрант, пребиваващ на територията на Република България придобие недвижим имот той на първо място установява договорни отно-

шения във връзка с придобиването на имота, но ако той е водоснабден и електрифициран, то по силата на статута си на собственик на имота, придобива и качеството на потребител на услугите на съответния оператор на комунална услуга. В тази област действа подробна нормативна уредба, установена в сферата на тези услуги. Действащите Закон за водите и Закон за енергетиката, както и многобройните подзаконовни нормативни актове по прилагането им подробно са уредили тези взаимоотношения. От друга страна предоставянето на такъв вид услуги става при действието на публично известни общи условия. С факта на придобиването на имот, до който са доведени и се предоставят такъв вид услуги и с ползването на същите съответното лице, макар и с чужд произход придобива качеството на потребител на съответната услуга и влиза в договорни отношения с дружеството, което я предоставя. В резултат на това за него възникват редица права и задължения.

Тук следва да се отбележи, че по-често чуждестранните лица сключват наемни договори, относно жилищата, в които се настаняват за да живеят. Това също са облигационни отношения, като във връзка с гореизложеното следва да се има предвид, че тези лица, дори и в качеството си на наематели, но вече със съгласието на наемодателя също могат да бъдат страна по договор за предоставяне на различни по вид комунални услуги. И в този случай те придобиват правата и задълженията на потребител на съответната услуга. Отговорността им, като страна по този договор е солидарна – заедно с наемодателя.

Тези свои права и задължения съответното лице може да брани по съдебен ред. Тук намират проявление правата и задълженията, които са уредени от гражданско-процесуалното право.

Ползвайки се от тези права, съответното лице може да има качеството на ищец или ответник и да води или срещу него да бъде водено съдебно производство било по общия исков ред, било и по някой от облекчените процедури, уредени в чл. 410 и чл. 417 от Гражданско – процесуалния кодекс.

С Директива (ЕС) № 2016/801 на ЕП и на Съвета от 11 май 2016 г. относно условията за влизане и пребиваване на граждани на трети държави с цел провеждане на научно изследване, следване, стаж, доброволческа дейност, програми за ученически обмен или образователни проекти и работа по програми „au pair“ се реформира законодателната рамка на ЕС, регулираща правата и задълженията на научните изследователи, студентите, учениците, доброволците, неплатените и платените стажанти и работещите като au pair в ЕС. В нея са включени разпоредбите на Директива 2004/114/ЕО на Съвета от 13 декември 2004 г. относно условията за прием на граждани на трети държави с цел образование, ученически обмен, безвъзмездно обучение или доброволческа дейност и на Директива 2005/71/ЕО на Съвета от 12 октомври 2005 г. относно специфична процедура за прием на граждани от трети държави за целите на провеждане на научноизследователска дейност, които тя отменя. До приемането ѝ те бяха правната основа за осъществяването на политиката на ЕС в областта на прием на граждани на трети държави с цел образование, ученически обмен, безвъзмездно обучение или доброволчество и провеждане на научноизследователска дейност. С Директива (ЕС) № 2016/801 се отчита необходимостта от адаптиране на действащата европейска правна рамка в областта на законната миграция с цел улесняване достъпа на горепосочените групи мигранти до територията на ЕС. Освен това се цели да се увеличи привлекателността на ЕС като място за работа в областта на научните изследвания, за придобиване на висше образование и за други културни и социални програми за обмен. Тези факти се съдържат в Годишния Национален доклад в областта на миграцията и убежището на Европейската миграционна мрежа за

2017 г. С предприемането на такива стъпки от страна държавите-членки на ЕС и насърчавайки движението на хора не само с цел намиране на работа за препитание, но и с цел научно-изследователска дейност приложението на българския Закон за авторското право и сродните му права би се разширило.

Част от мигрантите са хора на науката и изкуството. ЗАПСР регулира именно отношенията, свързани със създаването и разпространението на произведенията на литературата, изкуството и науката. Режимът на българския ЗАПСР е по-либерален в сравнение със законодателството в други държави, уреждащо този тип отношения, например това в САЩ.

Според българския ЗАПСР, авторското право върху произведения на литературата, изкуството и науката възниква за автора със създаването на произведението. Не е необходим специален режим на регистрация на авторското право за да попадне то под защитата на закона.

Освен това периодът на закрила е доста дълъг – Авторското право се закриля, докато авторът е жив и седемдесет години след неговата смърт. Това право носи редица неимуществени и имуществени права на неговия притежател.

Неимуществени:

1. да реши дали създаденото от него произведение може да бъде разгласено и да определи времето, мястото и начина, по който да стане това, с изключение на обектите по чл. 3, ал. 1, т. 4, 6 и 8, при които това право се уговаря по договор; да иска признаване на неговото авторство върху произведението; да реши дали произведението му да бъде разгласено под псевдоним или анонимно; да иска името му, псевдонима му или друг идентифициращ го авторски знак да бъдат обозначаващи по съответния начин при всяко използване на произведението; да иска запазване на целостта на произведението и да се противопоставя на всякакви промени в него, както и на всяко друго действие, което би могло да наруши законните му интереси или личното му достойнство; да променя произведението си, ако с това не се нарушават права, придобити от други лица; на достъп до оригинала на произведението, когато то се намира във владение на друго лице и когато това е необходимо с оглед упражняване на неимуществено или имуществено право, предвидено в този закон; да спре използването на произведението поради промени в убежденията си, с изключение на реализираните произведения на архитектурата, като обезщети за претърпените вреди лицата, които законно са придобили правото да използват произведението.

Имуществени:

Авторът има право на възнаграждение за всеки вид използване на произведението и за всяко поредно използване на същия вид, като възпроизвеждането на произведението; разпространението сред неограничен брой лица на оригинала или екземпляри от произведението; публичното представяне или изпълнение на произведението; излъчването на произведението по безжичен път; предаването и препредаването на произведението по кабел; публичното показване на произведение на изобразителното изкуство и на произведение, създадено по фотографски или аналогичен на него начин; превеждането на произведението на друг език; преработката и синхронизацията на произведението. Преработка е и приспособяването и внасянето на всякакъв вид промени в произведението, както и използването на произведението за създаване на ново, производно от него произведение; реализирането на архитектурен проект чрез построяване или изработване на обекта, за който той е предназначен; предлагането по безжичен път или по кабел на достъп на неограничен брой лица до произведението или до част от него по начин, позволяващ този достъп да бъде осъществен от място и по време, индивидуално избрани от всеки от тях; вносът и износът в трети дър-

жави на екземпляри от произведението в търговско количество, независимо дали са произведени законно или в нарушение на правото по т. 1.

Българският ЗАПСП се прилага за:

1. произведения, чиито автори са граждани на Република България *или лица, които имат постоянен адрес в нея*, независимо от това къде произведенията са били публикувани за първи път;

2. *произведения, чиито автори са граждани на държава-членка на Европейския съюз, или лица, които имат постоянен адрес в такава държава, независимо от това къде произведенията са били публикувани за първи път;*

3. *произведения, чиито автори са граждани на държава, с която Република България е обвързана с международен договор в областта на авторското право, или лица, които имат постоянен адрес в такава държава, независимо от това къде са били публикувани за първи път;*

4. *произведения, които са публикувани за първи път или реализирани като архитектурни проекти на територията на Република България или на територията на държава, с която Република България е сключила международен договор в областта на авторското право, независимо от гражданството на техните автори;*

5. произведения, които са били публикувани за първи път на територията на държава, с която Република България не е обвързана с международен договор в областта на авторското право, но едновременно с това или в срок от тридесет дни след това са били публикувани на територията на Република България или на територията на друга държава, с която Република България има такъв договор.

Авторското право по ЗАПСП се наследява. Според чл. 32 от ЗАПСП „След смъртта на автора авторското право преминава върху неговите наследници по завещание и по закон съгласно Закона за наследството. Авторското право се наследява до изтичане на срока на времетраенето му. Ако авторът няма наследници или наследниците починат преди изтичането на срока на времетраене, авторското право преминава върху държавата, която го упражнява до изтичане на срока чрез Министерството на културата”.

Тоест дори наследниците на чуждестранно лице, пребиваващо на територията на Република България биха могли да придобият права по наследство, които техният наследодател има в резултат на дейността си в Република България.

Както посочих и по-горе, тук са маркирани само някои от аспектите от гражданско-правен характер на миграцията, тъй като те са твърде многообразни и биха могли да бъдат открити във почти всяка норма, уреждаща гражданския и търговски оборот.

Литература:

1. Наръчник за обучение по правата на човека за младежи на Съвета на Европа
2. Годишен Национален доклад в областта на миграцията и убежището на Европейската миграционна мрежа за 2017 г.
3. Конституцията на Република България
4. Закона за авторското право и сродните му права
5. Закон за задълженията и договорите
6. Граждански процесуален кодекс
7. Закон за чужденците в Република България